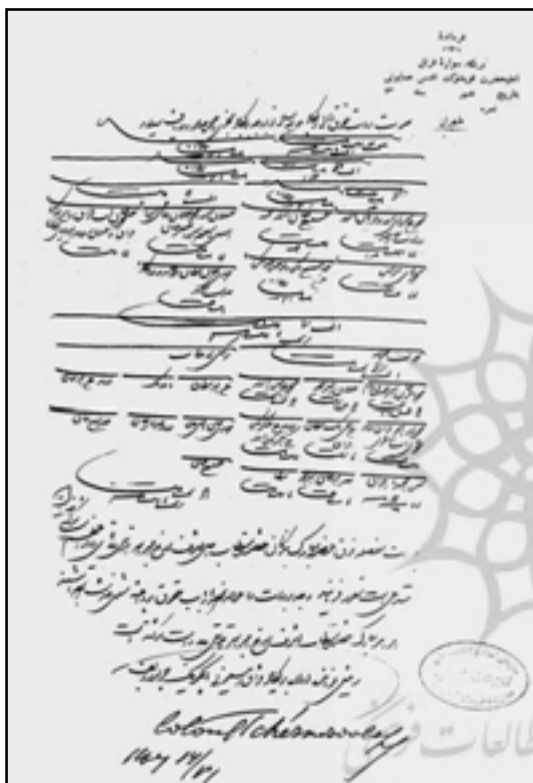

دو سند سیاقیه:

از مدد معاش تا حقوق سواره نظام بریگاد قزاق (عهد مظفری ۱۳۲۲ ق.)

• محسن روستایی

این دو ورق سندی، مجموعاً برآورد شش ماهه: مدد معاش، کرایه مال‌بندی و حقوق سالانه صاحب‌منصبان و قزاق مأمور ولایات را در عهد مظفری نشان می‌دهد. بی‌تردید محتوای این اسناد برای مورخین و پژوهشگران بسیار حائز اهمیت خواهد بود؛ چرا که سیاق خوانی و سیاق‌شناسی این گونه اسناد، باعث خواهد شد بخش قابل ملاحظه‌ای از گفته و ناگفته‌های تاریخ دو سه قرن اخیر ایران، تشریح و باز یافت شود و به تعبیری دیگر، تا سیاق این اسناد سیاقیه بازخوانی نشوند؛ کلیت تاریخ‌نگاری ما و جزء‌شناسی تاریخ نظامی‌گری ایران در پرده‌ای از ابهام باقی می‌ماند؛ مثلاً این که اداره جمع و خرج‌های بریگاد و واحدهای پیاده نظام پیش از مشروطیت چگونه محاسبه، پرداخت و یا دریافت می‌شده است.

در قسمت آغازین و عنوان سند اول، با دو اصطلاح سندی - تاریخی، شامل: مدد معاش و مال‌بند، روبه‌رو هستیم که سندپژوهان در بسیاری از اسناد مالی و کتابچه‌های سیاقیه و به طور کل منابع و مراجع مکتوب و نوشتاری عهد قاجاریه و حتی پیش از آن، این دو لفظ را به وفور دیده، شنیده و خوانده‌اند. با این وصف، بدیهی است که معناشناختی، مفهوم‌سازی و کاربرد این گونه لغات به ادبیات اجتماعی و به فرهنگ اصطلاح‌شناسی تاریخی - دیوانی تاریخ و تمدن ایرانی کمک شایان توجهی خواهد کرد.

مدد معاش: madad-maāsh، همان مقرری و پول، یا مالی بوده که علاوه بر مواجب مرسوم، به عنوان کمک‌هزینه و مساعده از طرف دربار، حاکمین و یا دولت به کارگزاران نظامی و دیوانی و یا پیشخدمتان خاصه و مستخدمین حکومتی و ... پرداخت می‌شده است تا جبران کمی دستمزد یا سنگینی هزینه زندگی آنان را رفع و رجوع کند. مدد معاش از جمله واژه‌هایی است که در اسناد سیاقیه و صورت مخارج دیوانی و غیره، کاربرد فراوان داشته است تا جایی که می‌توان گفت در جامعیت علم سیاق، این لفظ مرکب، جایگاه خاص و مشخصی را به عنوان یک اصطلاح سیاقیه و شکلی از اشکال سیاقی، به خود اختصاص داده است. (شکل سیاقیه:)

مال‌بند: (māl-band) اسم / صفت مرکبی است از مال + بند، یعنی، شخصی که مأمور نگهداری و بستن اسب و استر و الاغ به گاری و درشکه باشد؛ و نیز هر یک از دو میله گاری و درشکه و مانند آنها، که چهارپایانی مثل اسب را به آنها می‌بستند تا چهارپا آن را بکشد و از سوی سوم نیز، به جایی که در آخور و اصطبل، مخصوص بستن چهارپایان بوده است، مال‌بند می‌گفته‌اند.

به هر تقدیر، معرفی و بازنویسی این دو سند که در سال ۱۳۲۲

ق. / ۱۹۰۴ م) با نام و توشیح بالکونیک (سرهنگ) [چراغ‌دیف] روسی - فرمانده اداره بریگاد قزاق - آمیخته و صادر شده است، گام کوچک و فرصتی مناسب برای تحقیق و پژوهش‌های دیگری است در زمینه وقایع‌نگاری عهد مظفری (که امیدوارم این گونه باشد).

[متن سند]: فرمانده بریگاد سواره قزاق، اعلیحضرت قوی شرکت

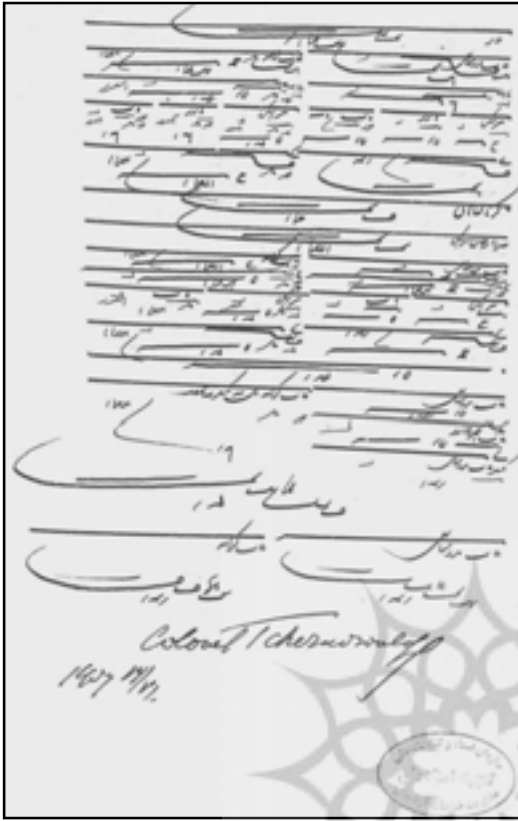
اقدس همایونی، طهران

صورت برآورد مدد معاش و کرایه مال‌بند صاحب‌منصبان و قزاق مأمورین ولایات، به تاریخ چهارم شهر محرم الحرام ۱۳۲۲ لغایت دهم شهر رجب شش ماهه مطابق ۹ مارت [March] لغایت ۹ سپتامبر روسی ۱۹۰۴.

(۲۹۴ نفر (المقرر) (۱۳۷ تومان و ۶ قران)

(المقرر): ۱۸۴ (روزه)

از بابت مدد معاش یک روزه، از بابت کرایه مال: ۱۰۸

(المقرر) ۹۴ تومان و ۸ قران
روزه (المقرر) ۳۷ تومان و ۸ قران

[دفعه]

استرآباد: ۳۵ تومان و ۳۰۰ دینار
از بابت مدد معاش، ۷۷ نفر (المقرر)، ۲۶ تومان. از باب تخفیف:
۷ نفر (المقرر): ۱۲ تومان (سرتیپ، نفر (المقرر) ۴ تومان، سرهنگ
یاور، دو نفر (المقرر): ۴ تومان، سلطان نایب: دو نفر (المقرر) ۴ تومان.
سایر: ۷ نفر (فی): ۲ قران، ۱۴ تومان. از بابت کرایه مال: ۲۶ روزه (فی)
۳۵۰۰ دینار، ۹ تومان و ۳۰۰ دینار. از بابت تخفیف: ۷ نفر، ۱۴ روزه،
(فی) ۳۵۰۰ دینار، (المقرر) ۴ تومان و [۹ قران]: (سرتیپ، نفر، ۶ روزه
(المقرر) ۲ تومان و ۳۰۰ دینار، سرهنگ یاور، دو نفر، ۴ روزه، (المقرر)
یک تومان و ۴ قران، سلطان نایب، دو نفر، ۴ روزه، (المقرر) یک
تومان و ۴ قران؛ سایر: ۷۰ نفر، ۱۲ روزه (فی)، ۳۵۰۰ دینار، (المقرر):
۴ تومان و ۲ قران.

[دفعه]

گنبد قابوس: ۱۳ تومان و ۸۵۰۰ دینار
از بابت مدد معاش: ۲۷ نفر (المقرر): ۱۰ تومان از بابت تخفیف، دو
نفر (المقرر) ۵ تومان (سرتیپ، نفر، (المقرر) ۴ تومان، نایب، نفر (المقرر):
یک تومان. سایر: ۲۵ نفر (فی) ۲ قران، ۵ تومان.
از بابت کرایه: ۱۱ روزه (فی) ۳۵۰۰ دینار، ۳ تومان و ۸۵۰۰
دینار. از بابت تخفیف، دو نفر، ۷ روزه (المقرر): ۲ تومان و ۳۵۰۰ دینار
(سرتیپ، نفر، ۶ روزه (المقرر) ۲ تومان و ۳۰۰ دینار، نایب، نفر، یک
روزه (المقرر): ۳۵۰۰ دینار (?). سایر: ۲۵ نفر، ۴ روزه (فی) ۳۵۰۰ دینار
(المقرر) یک تومان و ۴ قران.

[دفعه]

اصفهان: ۱۳ تومان و ۹۵۰۰ دینار
از بابت مدد معاش: ۲۸ نفر (المقرر): ۹ تومان و ۷۵۰۰ دینار؛ از
بابت تخفیف: ۳ نفر (المقرر): ۶ تومان (میرینجه، نفر (المقرر): ۴ تومان،
نایب: دو نفر (المقرر) ۲ تومان، سایر: ۲۵ نفر (فی) ۱۵۰۰ دینار، ۳ تومان
و ۷۵۰۰ دینار.
از بابت کرایه: ۱۲ روزه (فی) ۳۵۰۰ دینار، ۴ تومان و ۲ قران. از
بابت تخفیف: دو نفر، ۸ روزه (المقرر) ۲ تومان و ۸ قران (میرینجه، نفر،
۶ روزه، (المقرر) ۲ تومان و ۳۰۰ دینار، نایب: دو نفر، دو روزه (المقرر):
۷ تومان، سایر: ۲۵ نفر، ۴ روزه، (فی) ۳۵۰۰ دینار (المقرر) یک تومان
و ۴ قران.

[دفعه]

شیراز: ۲۱ تومان و ۷ قران
از بابت مدد معاش: ۵۰ نفر (المقرر) ۱۵ تومان و ۴ قران. از بابت
تخفیف: ۴ نفر (المقرر) ۶ تومان و ۵ قران (میرینجه، نفر: ۴ تومان؛
سرهنگ، نفر (المقرر)، ۲ تومان و ۵ قران؛ سلطان نایب: دو نفر (المقرر)
۲ تومان، سایر: ۴۶ نفر (فی) ۱۵۰۰ دینار، ۶ تومان و (۹ قران؟)
از بابت کرایه: ۱۸ روزه (فی) ۳۵۰۰ دینار، ۶ تومان و ۳ قران.
از بابت تخفیف: ۴ نفر، ۱۱ روزه، (المقرر) ۳ تومان و ۸۵۰۰ دینار

(میرینجه، نفر، ۶ روزه (المقرر): ۲ تومان و ۳۰۰ دینار؛ سرهنگ، نفر،
۳ روزه (المقرر) یک تومان و ۵۰۰ دینار؛ سلطان نایب، دو نفر، دو روزه
(المقرر) ۷ تومان، سایر: ۴۶ نفر، ۷ روزه، فی ۳۵۰۰ (المقرر) ۲ تومان
و ۳۵۰۰ دینار.

[دفعه]

عربستان: [خوزستانی] ۱۵ تومان

از بابت مدد معاش: ۲۶ نفر (المقرر): ۱۰ تومان و ۳۵۰۰ دینار. از
بابت تخفیف: ۳ نفر (المقرر) ۷ تومان (سرتیپ، نفر (المقرر): ۴ تومان،
سرهنگ: نفر (المقرر) ۲ تومان، نایب نفر (المقرر) یک تومان. سایر:
۲۳ نفر (فی) ۱۵۰۰ دینار، ۳ تومان و ۳۵۰۰ دینار.
کرایه: ۱۳ روزه، (فی) ۳۵۰۰ دینار، ۴ تومان و ۵۵۰۰ دینار. از بابت
تخفیف: ۳ نفر (المقرر) ۳ تومان و ۱۵۰۰ دینار (سرتیپ، نفر، ۶ روزه
(المقرر)، ۲ تومان و ۳۰۰ دینار، سرهنگ، نفر، دو روزه (المقرر) ۷ تومان،
نایب، نفر، یک روزه (المقرر) ۳۵۰۰ دینار [۷۵۰۰ دینار (?)] - سایر: ۲۳
نفر، ۴ روزه، (فی) ۳۵۰۰ دینار، (المقرر) یک تومان و ۴ قران.

[دفعه]

ملایر: ۲۲ تومان و ۹۵۰۰ دینار

از بابت مدد معاش: ۵۴ نفر (المقرر) ۱۷ تومان، از بابت تخفیف: ۴
نفر (المقرر): ۷ تومان (سرهنگ، نفر (المقرر) ۳ تومان؛ یاور، نفر (المقرر)
۲ تومان، نایب: دو نفر (فی) یک تومان [المقرر] ۲ تومان. سایر: ۵۰ نفر
(فی) ۲ قران؛ ۱۰ تومان.

قزاق و [امین الله] بیک قزاق و حسن خان ورثه الله ویردی بیگان: ۳۴۰ تومان - مهدی خان، سلطان قورخانه که در بریگاد خدمت می کند: ۵۷ تومان.

[دفعه]

(۱۶۷۴ تومان و ۲۱۳۴ دینار)

فهرست خزانه: ۱۴۳۲ تومان (محمد باقرخان امیرپنجه فوج دوم: ۲۹۵ تومان و ۶ قران - علی خان امیرپنجه: ۲۲۵ تومان - محمد علی میرزا یاور: ۲۱۲ تومان - محمد ابراهیم قزاق ورثه محمد آقای نایب باطری [واحد توپخانه، آتشبار]: ۸۴ تومان - علی تقی بیک سلطان قزاق: ۱۲۰ تومان - ورثه علی عسکر بیک، علی اکبر بیک یاور: ۷۴ تومان - میرزا محمد با اخوان: ۱۰۵ تومان و ۳ قران - نصرالله خان امیرپنجه: ۱۵۶ تومان - ایضا: ۱۴۸ تومان.

برگشتی از ولایات: (عبدالله سلطان - بالا بیک - ورثه عبدالله خان - مهدی خان هادی خان - ورثه خدایارخان - غلامعلی خان - حسینقلی خان: ۲۴۲ تومان و ۲۱۳۴ دینار.

بروات مفصله فوق حضور مبارک بندگان حضرت مستطاب اجل اشرف ارفع امجد اسعد اقدس والا آقای وزیر اعظم دامت شوکت ضبط است. مستدعی است مقرر فرمایند وجه بروات را حواله نموده به ارباب حقوق پرداخته مشغول خدمت بوده باشند. امر امر مبارک حضرت مستطاب اشرف ارفع امجد اسعد اقدس والا دامت شوکت است.

[رئیس فرمانده اداره بریگاد قزاق همایونی [پالکونیک

چراردیف]

[امضا]

از بابت کرایه: ۱۷ روزه (فی) ۳۵۰۰ دینار، ۵ تومان و ۹۵۰۰ دینار. از بابت تخفیف: ۴ نفر ۸ روزه (المقرر): ۲ تومان و ۸ قران (سرهنگ)، نفر، ۴ روزه (المقرر) یک تومان و ۴ قران؛ یاور، نفر، دو روزه (المقرر) ۷ قران؛ نایب، دو نفر، دو روزه (المقرر) ۷ قران. سایر: ۵۰ نفر، ۹ روزه، (فی) ۳۵۰۰ دینار [المقرر] ۳ تومان و ۱۵۰۰ دینار.

[دفعه]

کرمانشاهان: ۱۵ تومان و ۵۰۰ دینار

خدایارخان سرهنگ: ۱۲ تومان و ۱۵۰۰ دینار

از بابت مدد معاش: ۲۷ نفر، (المقرر) ۹ تومان. از بابت تخفیف: دو نفر (المقرر) ۵ تومان و ۷۵۰۰ دینار (سرهنگ، نفر) (المقرر) ۳ تومان؛ نایب، نفر (المقرر) یک تومان. سایر: ۲۵ نفر (فی) ۲۰۰ قران؛ ۵ تومان از بابت کرایه: ۹ روزه (فی)، ۳۵۰۰ دینار، ۳ تومان و ۱۵۰۰ دینار. از باب تخفیف: دو نفر، [۵] روزه (المقرر): یک تومان و ۷۵۰۰ دینار (سرهنگ، نفر، ۴ روزه (المقرر)، یک تومان و ۴ قران؛ نایب، نفر [یک روزه] (المقرر): ۳۵۰۰ دینار. سایر: ۲۵ نفر، ۴ روزه (فی) ۳۵۰۰ دینار، (المقرر) یک تومان و ۴ قران.

بابت.

۲ تومان و ۹ قران

از بابت مدد معاش: ۲ تومان و ۲ قران. از بابت تخفیف: از بابت احمدآقایاور، نفر (المقرر): ۲ تومان. سایر: یک نفر از بابت مدد معاش (المقرر) ۲ قران. از بابت کرایه مال بند: یک نفر صاحب منصب، دو روزه، (فی) ۳۵۰۰ دینار، ۷ قران.

(۲۵ هزار و ۳۱۸ تومان و ۴ قران)

[دفعه]

از بابت مدد معاش: ۱۸ هزار و ۳۶۳ تومان و ۲ قران.

از بابت کرایه: ۶۹۵۵ تومان و ۲ قران

[امضا: پالکونیک چراردیف]

[متن سند دوم]

[.....]

فرمانده بریگاد سواره قزاق اعلیحضرت قوی شوکت اقدس همایونی، طهران [۱۳۲۲ ق.]. صورت بروات حقوق اهالی بریگاد که همه ساله از بودجه بریگاد مجزی و علیحده صادر و دریافت می دارند:

نقد: ۳۶۲۸ تومان و ۱۱۳۴ دینار. جنس: (۸ خروار) و ۳۳ من و ۳۲ سیر

[دفعه]

نقد: ۷۲۳ تومان و ۹ قران. جنس: ۸۰۰ خروار و ۳۳ من و ۳۲ سیر

محمد علی میرزای یاور و قزاقان مأمور وزارت خارجه: ۳۳۴ تومان و ۴ قران - حسینقلی خان یاور خسته: ۶۴ تومان و ۵ قران - محمد آقای سرتیپ: ۳۲۵ تومان - دوستعلی بیک ولد نعمت الله بیک (جنسی): ۸ خروار و ۳۳ من و ۳۲ سیر.

[نقد] (۱۲۴۰ تومان): حسین خان میرزا محمدعلی حاجی میرزا اسماعیل و متعلقه میرزا جعفرخان: ۸۴۳ تومان - علی محمدخان نایب